

**KOGNITIIVISET MERKITYSSUHTEET KESKI-SUOMEN,
KANTA-HÄMEEN JA PÄIJÄT-HÄMEEN YLEISURHEILU-
SEURANIMISTÖSSÄ**

Tino Kotilainen
Kandidaatintutkielma
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden lai-
tos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Tino Kotilainen	
Työn nimi Keski-Suomen, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen yleisurheiluseuranimistön merkitys	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 21 sivua + liitteet
Tiivistelmä Tutkielma käsittelee Keski-Suomen, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen alueella sijaitsevien yleisurheiluseurojen nimien merkityksiä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millainen yleisurheiluseuranimistön suhde on kognitiivisiin alueisiin ja millaisia metaforisia tai metonymisia piirteitä nimistö sisältää. Tutkielman tavoitteena on saada vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Millainen on keskisuomalaisten, kanta- ja päijät-hämäläisten yleisurheiluseurojen nimien suhde kognitiivisiin alueisiin? Millaisiin metaforisiin tai metonymisiin skeemoihin tutkittavien seurojen nimet kytkeytyvät? Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksenä toimivat nimistöntutkimus, kognitiivinen kielioppi ja kognitiivinen metaforateoria. Tutkielman aineistona toimii 61 Keski-Suomen, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen alueelle rekisteröityä Suomen Urheiluliitto ry:n kuuluvaa yleisurheiluseuran nimeä. Tutkielman aineisto on kerätty Jyväskylän ammattikorkeakoulun Seuratietokanta -palvelusta. Tutkielmassa nimistö luokitellaan kognitiivisen merkitysanalyysin mukaisesti suoran, epäsuoran, pakatun ja katkaistun merkityssuhteen perusteella. Nimien metaforisuutta ja metonymisyyttä tarkastellaan kognitiivisen metaforateorian avulla. Tutkielman tulosten perusteella alueen seurojen nimet ovat pääosin epäsuoraan merkityssuhteeseen perustuvia, suoran merkityssuhteen nimien muodostaessa toisen suuren luokan. Pakatun ja katkaistun merkityssuhteen nimet ovat tulosten mukaan huomattavan harvinaisia. Epäsuoran suhteen nimissä korostuvat metaforiset, metonymiset ja toisaalta myös symboliset piirteet. Metaforisiin skeemoihin perustuvat nimet kuvaavat urheiluseuraa toiminnallisuuden ja voimakkuuden kautta. Metonymioiden nimien avulla seuraa kuvataan taas urheilijoiden ja heidän urheilullisten ominaisuuksiensa kautta.	
Asiasanat Nimistöntutkimus, kognitiivinen kielioppi, kognitiivinen metaforateoria, yleisurheiluseurat	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	4
2.1	Urheiluseuranimistön tutkimus.....	4
2.2	Kognitiivinen kielioppi	5
2.3	Kognitiivinen metaforateoria	7
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	9
3.1	Aineisto.....	9
3.2	Sovellettu kognitiivinen merkitysanalyysi.....	10
4	AINEISTON ANALYYSI.....	11
4.1	Suora merkityssuhde	11
4.2	Epäsuora merkityssuhde	12
4.2.1	Metaforiset nimet.....	13
4.2.2	Metonymiset nimet	15
4.2.3	Symboliset nimet	16
4.3	Pakattu ja katkaistu merkityssuhde	17
5	PÄÄTÄNTÖ	18
	LÄHTEET	21

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tutkielman aiheen valinnassa minua on innoittanut urheilutapahtumissa esiintyvä värikäs ja kuvaava kielenkäyttö. On merkille pantavaa, millaisin kielikuvoin tai sanavalinnoin selostajat kuvaavat urheilutapahtumia tai miten urheilijat kertovat suorituksistaan. Erityisesti kiinnostava urheiluun liittyvä kielellinen osa-alue on nimistö ja yleisurheiluseurojen nimet, sillä näkyvyytensä kannalta niillä on mielestäni huomattava merkitys urheilun kulttuuripiirissä.

Kandidaatintutkielmani käsittelee Keski-Suomen, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen yleisurheiluseurojen nimistöä. Yleisurheiluseuraksi voidaan yleisesti määritellä urheilutoimintaa järjestävä seura, jonka lajivalikoimiin kuuluu yleisurheilu. Tutkimusaiheenani on yleisurheiluseurojen nimien suhde kognitiivisiin alueisiinsa ja mahdolliset nimistön taustasta paljastuvat metaforiset ja metonyymiset skeemat. Aiheensa perusteella tutkielma lukeutuu kognitiivisen kielen tutkimuksen ja nimistö tutkimuksen alueelle. Tutkimuksen lähestymistapana kielitieteen kognitiivinen tutkimussuuntaus korostaa merkityksen keskeistä asemaa kielessä (Ainiala, Saarelma & Sjöblom, 2008, s. 312). Työni jakautuu kahteen tutkimuskysymykseen, joita käsitellään rinnakkain. Ensimmäisessä vaiheessa tutkielmassa selvitetään seurojen nimien (eli kielellisten yksiköiden) suhdetta kognitiivisiin alueisiin. Kognitiiviset alueet ovat nimien semanttista taustaa jäsentäviä todellisuuksia, joissa tietyt käsitteistyksen esiintyvät (vrt. Langacker, 2008, s. 44–45). Työn toinen osa-alue tarkastelee yleisurheiluseuranimistön skeemoja. Näin ollen muodostuu kaksi tutkimuskysymystä:

1. Millainen on keskisuomalaisten, kanta- ja päijäthämäläisten yleisurheiluseurojen nimien suhde kognitiivisiin alueisiin?
2. Millaisiin metaforisiin tai metonyymisiin skeemoihin tutkittavien seurojen nimet kytkeytyvät?

Työn tavoitteena on siis jäsentää yleisurheiluseuranimistön kognitiivisen kielen tutkimuksen semanttisia piirteitä. Tutkimukseni yleisenä tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa yleisurheiluseuranimistössä esiintyvistä kognitiivista skeemoista hyödynnettäväksi mahdollisissa muissa saman aihepiirin tutkimuksissa. Tutkimusaiheen

merkittävyttä korostaa yleisurheilun kansallinen painoarvo suomalaisessa urheilussa. Yleisurheilu on Suomessa näkyvimpiä urheilulajeja, mistä syystä lajilla on myös yhteiskunnallista näkyvyyttä. Suomen Urheiluliitolla on noin 130 000 rekisteröitynyttä jäsentä, jotka ovat tekemisissä urheiluseurojen nimien kanssa esimerkiksi kilpailutoiminnan kautta (Seuratietokanta, 2024). Tämän lisäksi seuranimien merkityskeemat sisältöineen koskettavat myös muuta yleisurheilua seuraavaa kansaa. Mielestäni urheilukielen merkittävyys osana kielellistä kulttuuria on syy tutkia aihetta. Kognitiivisessa kielentutkimuksessa yhdistyy toisaalta myös kielen ruumiillinen perusta, joka on aina oleellinen osa myös urheilua ja sen kieltä (vrt. Lakoff & Johnson, 1980, s. 14–15).

Tutkimusaiheena, ja urheilua seuraaville ihmisille, ei ole merkityksetöntä, millaisia merkityksiä yleisurheiluseurojen nimet kantavat. Nimien taustalla olevat merkityssuhteet johtavatkin nimien taustaan, jossa tiivistynevät niin historialliset, kulttuuriset kuin yhteiskunnalliset vaikuttimet. Annetusta nimistöstä heijastuvat myös puhujien inhimilliset kokemukset (Ainiala ym. 2008, s. 26–27). Propriet eli erisnimet voidaankin nähdä rakentuvan niihin yhdistyvistä mentaalisisistä jäsenysten myötävaikutuksesta (Kuzmenko, 2020: 377–378). Tutkimuksen merkittävyyden kannalta nimien merkityssuhteiden tutkiminen onkin oivallinen tapa jäsentää yleisurheiluseuranimistön melko jäsentymätöntä kenttää.

Kognitiivisen kieliopin näkökulmasta yleisurheiluseurojen nimet siis suhteutuvat kognitiivisiin alueisiin, joilta seurojen nimet ammentavat (semanttista) sisältöä. Kognitiivisessa kielentutkimuksessa huomioidaan kaikille kielenpuhujille yhteiset nimiin liittyvät mielikuvat, jotka tosin voivat olla toisistaan eroavia ja subjektiivisia. Kognitiivisten alueiden sisältämät mielikuvat ovat tulkittaessa nimien taustan ja niihin lukeutuvaan maailmantiedon perusteella. Nimet voivatkin olla kognitiiviseen alueeseensa suorassa, epäsuorassa, pakatussa tai katkaistussa merkityssuhteessa. (Ainiala & Sjöblom, 2020: 813–814.) Kaikissa tapauksissa nimet tulee suhteuttaa puhujiinsa ja taustaansa.

Urheiluseuranimistöstä on tehty Suomessa joitakin tutkimuksia, mutta yleisurheiluseurojen nimistö ei tutkimusaiheissa ole edustettuna. Osaltaan tutkimukseni pyrkii täyttämään tätä tutkimusaukkoa kognitiivisen kielentutkimuksen näkökulmasta. Urheiluseuranimistöä ovat tutkineet pro gradu -töissään Maria Kivekäs (2015) ja Tarja Miettinen (2016). Kivekkään tutkimus *”Koska tää nimi rokkaa!”: salibandyseurojen nimeämisperusteet* (2015) tarkastelee salibandyseurojen nimeämisperusteita jakaen salibandyseurat läpinäkyviin ja läpinäkymättömiin nimiin. Tutkimus selvittää myös prototyyppistä salibandyseuran nimeä. Kivekkään nimeämisperusteiden luokitteluun käyttämä teoreettinen viitekehys on laaja ja se yhdisteleekin syntaktis-semanttisen luokittelun periaatteita, generatiiviseen teoriaan perustuvia näkemyksiä mutta myös kansanlingvistiikkaa kyselyvastausten osalta. (Kivekäs, 2015, s. 22–26.)

Miettisen maisterintutkielma *Jääkiekkoseurojen nimet* (2016) ottaa tutkimusaiheekseen jääkiekkoseurojen nimistön ja luokittelee ne typologisiin perusteisiin tavoitteenaan selvittää rakenteeltaan ja prototyypillisyydeltään yleisiin jääkiekkoseuran nimi (Miettinen, 2016, s. 67). Nimistötypologisessa luokittelussaan tutkimus on luonteeltaan sosio-onomastinen eli se ottaa huomioon jääkiekkoseuranimistön sosiaalisen ja tilanteisen ympäristön (Miettinen, 2016, s. 21).

Sen sijaan kognitiivis-kielitieteellisen tutkimusotteen on ottanut Sini Kyytsönen maisterintutkielmassaan *Karuselli, Kieputin ja Vekkula – Tutkimus Linnanmäen laite-nimistä* (2015). Kyytsönen hyödyntää Särkänniemen huvipuistolaitteiden semantiikkaa analysoidessaan etenkin kognitiivisen alueen käsitettä. Tämä on merkittävä vertailukohta yleisurheiluseurojen nimiin, sillä huvipuistolaitteiden toiminnan voimaperäisyydessä ja liikkeessä on yhtymäkohtia kognitiivisilla alueilla urheiluseurojen toiminnallisuuteen. (Ks. Kyytsönen, 2015, s. 26–27.)

Tutkimukseni suuntautuu yhdistysnimien alaluokkaa käsittelevänä tutkimuksena kaupallisen nimistön lähialueelle. Paula Sjöblomin väitöskirjassaan *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. (2006) käsittelemät yritysnimet ovat sikäli samankaltaisia urheiluseurojen nimien kanssa, että voidaan havaita niiden koostuvan erilaisista ja erityyppisistä nimenosista. Sjöblomin mukaan yritysnimien nimenosilla on usein erilainen asema suhteessa toisiinsa ja ne ilmaisevat eri funktioita. Esimerkiksi urheiluseurojen nimissä esiintyy usein paikkakuntaa ilmentävä eli täydentävä nimenosa, mutta joissakin seuranimissä sitä ei esiinny. (Ks. Sjöblom, 2006, s. 150). Toinen yhdistävä tekijä näille nimille onkin niiden funktiot, kummatkin nimenkantajat pyrkivät houkuttelemaan pariinsa joko asiakkaita tai lajin harrastajia. Houkuttelevat nimet luovat myös positiivisia mielikuvia nimenkantajista. (Sjöblom, 2006, s. 234–235.)

2 TOOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Urheiluseuranimistön tutkimus

Tutkimukseni teoreettisena viitekehysenä, eräänlaisena kattoterminä toimii nimistöntutkimus eli onomastiikka. Nimistöntutkimuksen tutkimuskohteena ovat erisnimet eli proprit. Nimistöntutkimus on perinteisen käsityksen mukaan jaettu henkilönimitutkimukseen eli antroponomastiikkaan, paikannimitutkimukseen eli toponomastiikkaan sekä muiden nimien tutkimukseen. Toisen vuosituhannen vaihteessa uudet tutkimussuuntaukset, kuten kaupallisen nimistön, eläinten nimistön sekä kirjallisuuden nimien tutkimus on tullut yhä yleisemmäksi (Ainiala & Sjöblom, 2020, s. 801–802).

Hyödyllistä yleisurheiluseuranimistön tutkimuksen kategorisessa ja rakenteellisessa hahmottamisessa on erisnimien luokittelu kulttuurisesta näkökulmasta. Ainialan ym. käyttämän kulttuurisen luokittelun mukaan esimerkiksi organisaatioiden nimet, joihin urheiluseuratkin kuuluvat, lukeutuvat kulttuurinimien kategoriaan. (Ainiala ym. 2008, s. 26–27.) Organisaatiokin on käsitteekseni sikäli häilyvärajainen luokka, että se voi pitää sisällään monille eri aloille kuuluvia organisaatioita, esimerkiksi julkisia organisaatioita, taideorganisaatioita tai urheiluorganisaatioita. Organisaation koollakin voi olla väliä, sillä eri kohdeyleisölle nimen antama viesti voi antaa erilaisen kuvan organisaatiosta. Esimerkiksi valtakunnallisen järjestön nimi voi olla lähtökohtaisesti informatiivisempi kuin paikallisen toimijan.

Yleisurheiluseuranimistössä huomionarvoista on myös, miten nimistö on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Tämä onkin toinen tapa hahmottaa nimistöä, jolloin yleisurheiluseuranimistöstä puhuttaessa esiin nousee yhteisö ja puhujat, jotka jäsentävät kukin erilaisia nimiä oman kognitiivisen kykynsä mukaan

(Ainiala ym. 2008, s. 26, 28). Yhteisöissä nimet näkyvät esimerkiksi niiden funktionaalisuudessa ja vaikuttavuudessa. Tässä suhteessa urheiluseuranimistön vertailukohdaksi voi ottaa kaupallisen nimistön, jonka funktioihin kuuluu monesti palveluita käyttävien houkuttelevuus ja nimen informatiivisuus. (Sjöblom, 2006, s. 232, 234.)

2.2 Kognitiivinen kielioppi

Kognitiivinen kielioppi on kognitiivisen kielitieteen suuntaus, joka tutkii kielen rakenteita ja merkityksiä osana kognitiota. Suuntaus ottaa huomioon kielen semiologisuuden. (Langacker, 2008, s. 7.) Kognitiivisen kieliopin mukaan kieli järjestelmänä on rakenteeltaan symbolinen. Symbolisuus ilmenee semanttisten ja fonologisten rakenteiden vastavuoroisena yhteytenä toisiinsa. (Langacker, 2008, s. 5.) Suuntauksena kognitiivinen kielioppi syntyi 1980-luvulla chomskylaisuuden kritiikkinä (Onikki-Rantajääskö, 2010: 44). Kognitiivinen kielioppi lukeutuu kognitiivisen lingvistiikan eli kielitieteen alalle, ja kognitiivinen kielioppi noudattaa funktionaalista kielikäsitystä. Kognitiivista kielioppia ja myöhemmin käsiteltävää kognitiivista metaforateoriaa yhdistää mahdollisuus poikkikielitieteellisiin tutkimusnäkökulmiin. (Langacker, 2008, s. 7.)

Kognitiivisessa kieliopin mukaan kieli rakentuu kolmenlaisista toisiinsa yhteydessä olevasta rakenteesta: semanttisesta, fonologisesta ja symbolisesta rakenteesta (Langacker, 2008, s. 15). Kognitiivisessa kieliopissa kaikki kielellisten rakenteet kuvaataan **symbolisina rakenteina**, jotka koostuvat sekä fonologisesta että semanttisesta navasta. Fonologisen navan muodostavat nimen fonologinen kirjoitusasu ja semanttisen navan siitä esiin nouseva merkitys. (Leino, 1993, s. 69.)

Symbolisten yksiköiden semanttinen tulkinta kognitiivisessa kieliopissa perustuu kielellisten yksiköiden suhteuttamiseen niiden kontekstiin ja taustaan. Kontekstilla viitataan semanttisen merkityksen sitoutumiseen kognitiivisiin alueisiin. **Tausta** on eräänlainen kehys tai vaikutusala, jonka puitteissa erilaiset entiteetit predikaatioissa kuvautuvat. (Leino, 1993, s. 73–76.) **Kognitiivinen alue** tarkoittaa mitä tahansa predikaatioon liittyvää kokemusta, käsitettä tai käsitejärjestelmää. Kognitiiviset alueet jaetaan perusalueisiin ja abstrakteihin alueisiin. (Leino, 1993, s. 73–75.) Perusalueet, kuten tila-avaruus, värit, hajut ja maut, eivät ole johdettavissa minkään toisen käsitteistyksen kautta (Langacker, 2008, s. 45). Muita kuin perusalueita nimetään abstrakteiksi alueiksi. Abstraktit alueet toimivat käsitekomplekseina ylemmän tason käsitteitä jäsentäen. (Leino, 1993, s. 75.)

Erisnimien eli *proprien* semanttista ja mentaalisen puolen esiin tuova **onomastisen konseptin** käsite voidaan rakennetasolla ymmärtää nimistöntutkimuksessa

vastineena symbolisen yksikön semanttiselle navalle. Kuzmenkon (2020, s. 377–378) mukaan onomastiset käsitteet esiintyvät lingvistisinä (eli kielellisinä) yksiköinä ja motivoituvat kielellisen ja ensyklopedisen tiedon perusteella kontekstin mukaan. Kielelliset yksiköt ovat emotionaalisesti latautuneita ja tiettyihin sosiaaliin yhteisöihin kytkeytyneitä. Onomastinen konsepti on kompleksinen mentaalinen rakenne, jota hahmottavat keskusalue ja sitä ympäröivät perifeerisemmät piirteet. (Kuzmenko, 2020, s. 377–378.) Onomastisen konseptin rakenteessa on näin ollen kognitiivisen kieliopin näkökulmasta semanttisella tasolla yhteneväisyyksiä kuvion ja taustan yhdessä muodostamaan semanttiseen kokonaisuuteen (vrt. kuvio/tausta -jaosta Leino, 1993, s. 74).

Kognitiivinen kielioppi ei sinänsä kiellä erisnimillä olevan semanttista merkitystä, mutta se korostaa merkityksen liittyvän erisnimien luonteeseen viitata vain itseensä. Tämän mukaan erisnimi on siis itse sitä keskeisimmin määrittelevä. On olemassa kuitenkin myös jäljelle jääviä semanttisia spesifikaatioita, joiden luonne on **skeemaattinen**. Skeemat eli yleistykset siis toimivat yhtenä erisnimien semanttista merkitystä kantavana jäsennyksenä. (Langacker, 2008, s. 317.) Kognitiivisessa kieliopissa skeema tarkoittaaakin yleistystä, jonka puitteisiin kategorian jäsenet lukeutuvat niitä yhdistävine piirteineen (Onikki, 1994, s. 113). Skemaattisuus tarkoittaa sitä, millä tasolla kielellinen yksikkö toteuttaa skeemansa (Onikki, 1994, s. 114).

Kognitiivisen kieliopin mukaan kielellisen ilmauksen merkitystä rakentavaa puolta kutsutaan predikaatioksi. Kokonaisuudessaan nimistön mentaalista taustaa hahmottaa **matriisin** käsite. Matriisi tarkoittaa minkä tahansa predikaation kognitiivisille alueille sijoittuvien piirteiden kokonaisuutta, jossa on kohosteisimpia ja perifeerisimpiä aloja. (Leino, 1993, s. 74–75)

Kognitiivinen kielioppi yhdistyy nimistöntutkimukseen pohdittaessa kognitiivisten alueiden suhdetta propreihin. Paula Sjöblomin mukaan nimet muodostavat erilaisia merkitysskeemoja eli merkityssuhteita kognitiivisiin alueisiinsa. Skeemoja ne ovat siinä mielessä, että ne osoittavat kognitiivisia alueita jäsentäviä perussuhteita eli eräänlaisia merkitysrakenteita. (Ks. Onikki, 1994: 116; ks. Sjöblom, 2006, s. 204.) **Merkityssuhteet** voivat olla suoria, epäsuoria, pakattuja tai katkaistuja, riippuen esimerkiksi nimen kuvailevuuden, informatiivisuuden ja läpinäkyvyyden tasosta. **Suora merkityssuhde** nimen kognitiiviseen alueeseen tarkoittaa nimen olevan informatiivinen tai kuvaileva. **Epäsuorassa merkityssuhteessa** nimen suhde kognitiiviseen alueeseensa on sisällöllisesti assosiativinen. Epäsuoriin nimiin liittyy myös metaforisuutta, metonymisyyttä ja symbolisuutta. Joihinkin nimiin sisältyy keinotekoisia sanoja, jotka saattavat rakentua käytössä olevien sanojen osista. Tämänäköisyyden nimien herättämät mielikuvat ja suhde kognitiiviseen alueeseen on pakattu. **Pakatun merkityssuhteen** nimien tulkinta on usein osittain subjektiivista; nimestä heräävät mielikuvat ovat toisinaan yhteisiä kielenpuhujille. **Katkaistun merkityssuhteen** täysin läpinäkyvät nimet eivät sisällä varsinaisesti muita kuin assosiativisia

merkitysyhteyksiä kognitiivisiin alueisiinsa. Merkityssisältö muodostuu yhteydessä tarkoitteen herättämiin mielikuviin. Merkityssuhteiden analyysi sisältyy kognitiiviseen merkitysanalyysiin, jossa kognitiivisen kieliopin periaatteiden mukaisesti kontekstin tulkinta on olennaista. (Sjöblom, 2006, s. 204.)

2.3 Kognitiivinen metaforateoria

Kognitiivinen metaforateoria eli käsittemetaforateoria on kognitiivisen kielitieteen teoria, jonka mukaan kieli pohjimmiltaan perustuu metaforisuuteen. Kognitiivisessa metaforateoriassa metaforisuus tarkoittaa kielenkäyttäjien luontaista ja tiedostamatonta kin taipumusta käyttää kieltä metaforisesti arkipäiväisessä toiminnassa. Metaforisuus jäsentää ihmisten kielenkäyttöä. (Lakoff & Johnson, 1980, s. 3.) Teorian mukaan myös suuri osa kielenkäyttäjien tavallisesta käsitejärjestelmästä pohjautuu luonnostaan metaforiin. Toisin sanoen puhujien käyttämät kielelliset käsitteet rakentuvat metaforisella tasolla. (Lakoff & Johnson, 1980, s. 4.)

Lakoff ym. (1980, s. 4) nimeää ajatteluamme kuvaavia yleistyksiä **käsittemetaforiksi** (*conceptual metaphors*). Käsittemetaforien systemaattisuus perustuu esimerkiksi niitä toteuttavien lauseiden systemaattiseen tapaan ilmaista asioita ja jäsentää merkityksiä. Esimerkiksi käsittemetafora VÄITTELY ON SOTAA ilmenee lausetasolla *puolustautumisella* ja *hyökkäämisellä*. (Lakoff & Johnson, 1980, s. 7.) Käsittemetaforat voivat olla myös suuntautuneita (*orientational metaphors*). Tällaisesta metaforasta on esimerkkinä metaforat HYVÄ ON YLHÄÄLLÄ tai PAHA ON ALHAALLA (Lakoff & Johnson 1980, s. 14, 18). Pohjimmiltaan käsittemetaforaa voi selittää asioiden ilmaisemisena toisen käsitteen kautta, metaforisesti (Lakoff & Johnson, 1980, s. 5).

Erityyppisenä merkitystä rakentavana prosessina nimistön semantiikkaan liittyy myös **metonymian** käsite, jossa yhtä entiteettiä käytetään toisen puolesta. Kyseessä on siis käsitteenvaihto. Kulloinkin käytetyssä metonymiassa on huomionarvoista mitkä merkityksen piirteet korostuvat. Esimerkiksi käsittemetonymiaa OSA VASTAA KOKONAISUUTTA toteuttavassa lauseessa *Luin tänään Markiisi de Sadea* korostuu kirjailija, ei itse teos. (Lakoff & Johnson, 1980, s. 35–36) Erikoistapaukseksi metonymiasta Lakoff ym. (1980, s. 40) määrittelee kulttuurisen ja uskonnollisen **symbolismin**.

Käsittemetaforateoria linkittyy proprien semantiikkaan proprien taustalla olevien käsitteistysten kautta. Nimistöön ovat yhteydessä ihmisten kognitiiviset rakenteet. Ihmisen kognitiivinen käsitemaailma sisältää erilaisia metaforia, jotka ovat urheiluseuranimienkin taustalla. Käsittemetaforat ovat myös eräänlaisia yleistyksiä eli

skeemoja, jotka jäsentävät ajatteluamme. Onkin oikeutettua puhua **metaforisista skeemoista** tai **metonyymisista skeemoista**. Mielikuvaskemoina kyseiset käsitteistyksset auttavat hahmottamaan merkitysrakenteissa piileviä semanttisia merkityksiä. (Vrt. Onikki, 1994: 116, ks. Sjöblom, 2006, 204.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Aineisto

Tutkimuksen aineistona toimii 61 Suomen Urheiluliiton ry:n eli Suomen yleisurheiluseurojen kattojärjestön urheiluseuraa, jotka on rekisteröity Keski-Suomen, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen alueelle. Yleisurheiluseuralla tarkoitan urheiluseuraa, jonka lajivalikoimaan kuuluu yleisurheilu. Seura voi siis olla myös urheilun yleisseura, jossa voi harjoittaa muitakin urheilulajeja. Aineistoksi valikoitui rajattu alue, koska suhteellisen pienikin aineisto on mielestäni edustava kuvaamaan suomalaisen yleisurheiluseuranimistön semanttista kenttää yleistasolla. Valitun alueen seuroissa edustuvat sekä pienempien että suurempien paikkakuntien seurat, joten aineiston voi nähdä tästä näkökulmasta kohtuullisen kattavana. Kandidaatintutkielman laajuus rajaa tutkittavan alueen myös melko pieneksi, eikä tutkimusmenetelmän kannalta suurempaa aluetta ole mielekästä tarkastella.

Ensimmäisenä rajaan nimistön käsittämään vain konventionaalistuneita kielellisiä yksiköitä, koska kognitiivisen kielioppikäsitteilyn mukaan nimissäkin merkitsee niiden konteksti ja tausta. Erisnimi kielellisenä ja symbolisena yksikkönä tulee siis käsitellä puhujan vaikeuksista ja ponnisteluita hallitsemaksi kokonaisuudeksi. (Vrt. Leino, 1993, s. 61–62). Näin ollen aineiston käsittelyn kannalta aineistosta suodattuvat pois yhdistysmuotoa ilmaisevat tunnukset r.y. ja ry. Olen kuitenkin nähnyt tarpeelliseksi sisällyttää analyysiin muut seurannimiä täydentävät nimenosat kuten Voimistelu- ja Urheiluseura, koska kyse on koko nimen taustalla olevien merkitysten analysoinnista.

Aineisto on kerätty Jyväskylän ammattikorkeakoulun ylläpitämästä Seuratietokanta-rekisteristä alkuvuodesta 2024. Seurojen nimet on haettu ”*Luettelo Suomen urheilu- ja liikuntaseuroista*” valikon alta. Hakukriteereiksi alueen seurojen löytämiseksi

käytin maakuntien kohdalla maakuntia Keski-Suomi, Kanta-Häme ja Päijät-Häme sekä lajiliittona Suomen Urheiluliitto ry:tä. Kuuluessaan Suomen Urheiluliittoon aineiston seurat luetaan yleisurheiluseuroiksi. Aakkostettu lista koko alueen nimistä on liitteessä 1.

3.2 Sovellettu kognitiivinen merkitysanalyysi

Tutkimukseni on laadullinen, ja sen keskeisenä menetelmänä toimii kuvaileminen ja luokittelu. Analyysin alussa rajaan yleisurheiluseurojen nimistä yhdistysmuodon ilmentävän osan, ry, pois. Tutkimusmenetelmäni on myös sovellettu, mutta se pohjautuu Sjöblomin vuonna 2006 esille tuoman funktionaalis-semanttisen analyysin täydennykseksi syntyneeseen kognitiiviseen merkitysanalyysiin, kuitenkin noudattamatta sitä niiltä osin, että analyysini ei sisällä nimenosien luokittelua. (Ainiala & Sjöblom, 2020, s. 814). Kognitiivisessa merkitysanalyysissä nimiä tarkastellaan symbolisina yksikköinä, muodon ja merkityksen muodostamina kokonaisuuksina. Tämän kognitiivisen kieliopin periaatteen mukaan tarkastelen nimiä kokonaisina kielellisinä yksiköinä. Oman tutkimukseni kannalta tärkeimmäksi osaksi soveltamaani kognitiivista merkitysanalyysia muodostuu proprin aktivoimat linkit eri kognitiivisiin alueisiin, joiden kautta semanttinen merkitys muodostuu. Merkityksiä analysoidessa tulee ottaa huomioon merkitysten osittainen subjektiivisuus ja yhteisyys kielenpuhujien kannalta. (Ainiala & Sjöblom, 2020, s. 813–814.)

Aineiston rajaamisen jälkeen olen tarkastellut jokaista yleisurheiluseuran nimeä yksittäin, ja kognitiivisessa merkitysanalyysin mukaisesti luokittelut nimet suoran, epäsuoran, pakatun ja katkaistun merkityssuhteen mukaisesti. Näitä merkityssuhteita voi kuvata myös merkitysskeemoiksi. Kognitiivisessa merkitysanalyysissä merkityssuhteiden alla propreja voi luokitella aktivoituvien merkityssuhteiden perusteella myös alaluokkiin. Esimerkiksi epäsuorissa merkityssuhteissa nimet saattavat muodostua metaforisista, metonymisista tai symbolisista aineksista. Edelleen kuvailevassa analyysissä hyödynnän erilaisia mielikuvaskemoja, kognitiivisen metaforateorian periaattein. (Ks. Sjöblom, 2006, s. 203–204; ks. Lakoff & Johnson, 1980, s. 7, 35, 40.) Tutkimusmenetelmäni hyödynnetään myös kognitiivisen kieliopin käsitteitä kuten skeema, konteksti ja tausta. Etenkin nimien taustan analysointi korostuu merkityssuhteiden tulkinnassa. Menetelmän pääanalyysivaihe onkin taustan kautta muodostuvien kognitiivisten alueiden tulkinta, jossa yhtenä osa-alueena hyödynnän sanaston etymologiaa, muuta ensyklopediaa ja maailmantietoa. (ks. Leino, 1993, s. 73–77; Onikki, 1994, s. 116) Tarkasteltaessa nimien taustalla vaikuttavia kognitiivisia merkityksiä, yhteisölle muodostuva merkitys suhteessa ihmisten tietorakenteisiin on semanttisen tarkastelun keskiössä (Sjöblom & Ainiala, 2020, s. 813).

4 AINEISTON ANALYYSI

Propreihin sisältyy jonkinlainen käsityksiä rakentava merkitys, joka emergoituu kognitiivisissa prosesseissa nimenkantajien ja nimien muodostamista yhteyksistä. Kognitiivis-kielitieteellisen näkemyksen mukaan proprin merkitys voidaan kuvata suhteessa kognitiivisiin alueisiinsa. (Ainiala ym, 2008, s. 36–37.) Yleisurheiluseurojen merkityksiä määrittäviä kognitiivisia alueita voivat näkemykseni mukaan olla esimerkiksi seuran urheilulaji, yleisurheiluseurojen toiminta, yhteisölliset tekijät, ihmiset ja toiminta tai kotialue. Kognitiiviseen alueeseen linkittyvä merkityssuhde eli merkitysskeema voi olla joko suora, epäsuora, pakattu tai katkaistu (Sjöblom, 2006, 204).

4.1 Suora merkityssuhde

Suoran merkityssuhteen nimet eivät ole aineistossa edustukseltaan tyypillisimpiä. Tärkeimpänä perusteena suoraan merkityssuhteeseen kuulumiseen on nimen informatiivisuus ja kuvailevuus (Sjöblom 2006: 204). Tämä onkin yleisurheiluseurojen useaosaisissa nimissä luokittelun kannalta haasteena, erilaisissa nimenosissa voi olla sekä informatiivisia että metaforisia piirteitä.

Yleisurheilu seuran nimi voi viitata suoraan seuran toimialaan, jolloin sen merkityssuhde kognitiiviseen alueeseen on luonnollisesti suora. Yleisurheiluseuran nimestä muodostuva mentaalinen mielikuva on näin ollen yhtäpitävä seuran liittyvän informaation kanssa. Toimialaansa suoraan kuvaavia seurojen nimiä ovat:

Voimistelu- ja Urheiluseura Kisa, Voimistelu- ja Urheiluseura Herralan Hukat, Voimistelu- ja Urheiluseura Kausalan Yritys sekä Voimistelu- ja Urheiluseura Sysmän Sisu, Muuramen Voimistelu- ja Urheiluseura Yritys. Säynätsalon työväen Voimistelu- ja urheiluseura Riento, Urheiluseura Kivijärven Kivekkäät, Urheiluseura Toivakan Rivoakka, Voimistelu- ja Urheiluseura Leivonmäen Pyry ja Voimistelu- ja urheiluseura Urho. Nimistä ilmenee, että useimmat yleisurheiluseurat ovat yleisesti voimistelu- ja urheiluseurojen alaisia. Nimityyppi vaikuttaa myös vanhalta. Toisaalta kognitiivis-funktionaalista näkökulmasta katsoen nämä nimet sisältävät myös muita elementtejä, mutta suora seuran tarkoitteen kuvaus on korostunut. Esimerkiksi tuloluetteloissa, lehdistössä ja muualla mediassa lyhyemmät muodot, siis ilman *voimistelu- ja urheiluseura* osaa, esiintyvät yleisesti. Luokasta voisi käyttää nimitystä **Voimistelu- ja Urheiluseura -tyyppi**.

Merkittävässä määrin suoran merkityssuhteen nimiä ja informatiivisuuteen ja kuvailevuuteen perustuvia ovat myös *Lopen Urheilijat, Hollolan Urheilijat -46, Hausjärven Urheilijat, Jyväskylän Kenttäurheilijat, Konneveden Urheilijat, Laukaan Urheilijat, Längelmäen Urheilijat, Uuraisten Urheilijat ja Äänekosken Urheilijat*. Kognitiivisesti nimiä tarkastellessa huomionarvoista on tieto siitä, että seuran urheilijat ovat jopa konkreettinen edellytys seuran olemassaololle. Suora merkityssuhde perustuu siis seuran sisällöllisten tosiasioiden kuvailuun (vrt. Sjöblom, 2006, 206).

Yleisurheiluseurannimen suhde kuvautuu suhteena kognitiiviseen alueeseensa, eli urheiluseurojen toiminnallisuuteen. Urheiluseurojen toiminnassa urheilijat ovat olennaisessa osassa, joten luonnollisesti voidaan näiden nimien nähdä informoivan jotain suoraan nimen kohteesta. Tulkintani mukaan myös nimien prototyypinen luonne vaikuttaa siihen, että miellämme tietyyntyyppiset nimet selkeästi yleisurheiluseurannimiksi.

On todettava, että informatiivisuuden aste myös vaihtelee. Esimerkiksi *Hippoksen Maratonkerho* ja *Jyväskylän Kenttäurheilijat* informoivat seuran lajin selkeästi. Toisinaan suora merkityssuhde on väljempi, josta toimikoon esimerkkinä *Urheilijat*-tyyppiset nimet. Tämänkaltaiset nimet kuvaavat urheilua yleisemmällä abstraktiotasolla.

4.2 Epäsuora merkityssuhde

Merkittävin osa alueen yleisurheiluseurojen nimistä kuuluu epäsuorien merkityssuhteiden piiriin, mikä on ymmärrettävää, koska seurannimien mielikuvituksellisuus ja kielikuvallisuus on yleistä. Sjöblom (2006, s. 209) tarkoittaa epäsuoralla merkityssuhteella proprin sisältävän tarkoitteeseensa tässä tapauksessa urheiluseuraan liittyviä merkityksiä, nimen tuottaman mentaalisen kuvan kuitenkin suoraan vastaamatta urheiluseuraan liittyviä tosiseikkoja.

Epäsuoraan merkityssuhteeseen lukeutuvia yleisurheiluseurannimiä aineistossa on yli puolet, 38 kappaletta: *Alvajärven Ryhti*, *Asikkalan Raikas*, *Artjärven Ahjo*, *Forssan Salama*, *Hankasalmen Hankka*, *Hartolan Voima*, *Humppilan Veikot*, *Heinolan Isku*, *Hämeenlinnan Tarmo*, *Iitin Pyrintö*, *Janakkalan Jana*, *Joutsan Pommi*, *Jämsänkosken Ilves*, *Kaipolan Vire*, *Kannonkosken Kiho*, *Karstulan Kiva*, *Keuruun Kisailijat*, *Kinnulan Kimmot*, *Koiviston Kipinä*, *Kyyjärven Kyky*, *Kärkölen Kisa-Veikot*, *Lahden Ahkera*, *Lammin Säkiä*, *Multian Jyske*, *Muurasjärven Murto*, *Nastolan Naseva*, *Orimattilan Jymy*, *Padasjoen Yritys*, *Petäjäveden Petäjäiset*, *Pihtiputaan Tuisku*, *Pyлкönmäen Yrittävä*, *Riihimäen Kiista-Veikot*, *Riihimäen Kisko*, *Saarijärven Pullistus*, *Säynätsalon Saarenpojat*, *Tammelan Ryske*, *Tuuloksen Säkiä* ja *Vaajakosken Kuohu*. Nämä propriit jaan edelleen metaforisiin, metonyymisiin, symbolisiin nimiin ja muun epäsuoran merkityssuhteen nimiin, joita käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

4.2.1 Metaforiset nimet

Metaforisissa nimissä tyypillistä on kuvata nimen tarkoitetta toisen asian käsitteiden avulla, niin että jokin puoli nimen tarkoitteesta välittyy paremmin, toisen puolen jäädessä enemmän piiloon. Metaforaa käytettäessä kielellinen ilmaus toimii eräänlaisena merkityksen säiliönä; nimistön kohdalla metafora tuo esiin positiiviset voimaa ilmentävät puolet esiin. (Vrt. Lakoff & Johnson, 1980, 10–11.) Kognitiivisen metaforateorian mukaiset käsittemetaforat ovat eräänlaisina skeemoina yleistyksiä urheiluseurojen nimien semanttisista ominaisuuksista (vrt. Lakoff & Johnson, 1980, 22–24). Tyypillisesti urheiluseurojen nimistössä esiintyy voimaperäisyyteen ja luonnonilmiöihin liittyviä vertauskuvia, jotka ilmentävät kielikuvien kautta seuran urheilullista tarkoituspää.

Selkeä yleisurheiluseurojen kognitiivisissa alueissa esiin nouseva skeema on YLEISURHEILUSEURA ON (VOIMAKAS) TAPAHTUMA, jossa seura kuvataan toimintana tai onomatopoeettisena tapahtumana. Tästä skeemasta esimerkkeinä ovat *Tammelan Ryske*, *Heinolan Isku*, *Orimattilan Jymy*, *Muurasjärven Murto*, *Saarijärven Pullistus*, *Multian Jyske*, *Padasjoen Yritys* ja *Iitin Pyrintö*. Propreille on yhteistä niihin yhdistyvä mentaalinen mielikuva voimaa vaativasta tapahtumasta, johon liittyy liikeenergia, ääni tai jopa voimakas pyrkimys. Prototyypisyyden käsitteen mukaan esimerkiksi *Heinolan Isku* ja *Muurasjärven Murto* ovat prototyypisiä jäseniä, mutta *Padasjoen Yritys* ja *Iitin Pyrintö* pyrkimyksiä kuvastaen vähemmän prototyypisiä jäseniä. Erilaista tyyppiä edustaa myös nimien *Orimattilan Jymy*, *Tammelan Ryske* ja *Multian Jyske* kytkeytyminen onomatopoeettisiin voimakkaasta toiminnasta syntyvää ääni-ilmiöön. Esimerkiksi *Jymy* pohjautuu sanaan *jymistä*; *jyminä* ääni aiheutuu esimerkiksi suuren massan liikkeestä. Kognitiivisella tasolla nimet luovat positiivista, vahvaa, voimakasta ja usein uhmakastakin kuvaa, joka luonnollisesti yhdistyy koko seuraan.

Ryske, isku, jymy, murto, pullistus, jyske, yritys ja pyrintö voidaan suhteuttaa kognitiivisiin alueisiinsa siis eräänlaisina voimasuorituksina. Näiden proprien kognitiivisina alueina toimii yhä urheiluseurojen toiminta, mutta suhde on metaforinen ja se kuvautuu voimasuoritusten muodossa. Voimasuoritukset eivät suoraan ole yleisurheiluseurojen päätoimintamuoto ja usein seurojen nimistä mieleen juontuvat urheilumuodot ovat melko spesifejä ja kuvaannollisiakin. Kehykseksi näille propreille voi hahmottaa urheilullisen toiminnan taustanaan kaikki yleisurheiluun liittyvät tietokehykset, kuten tieto urheilun ruumiillisuudesta.

YLEISURHEILUSEURA ON LUONNONILMIÖ kuvaa metaforista skeemaa, jossa luonnossa esiintyvät ilmiöt näkyvät nimissä voimakkaina ilmiöinä. Tällaisia propreja ovat *Forssan Salama, Koiviston Kipinä, Pihtiputaan Tuisku* ja *Vaajakosken Kuohu*, joissa ilmenevät substantiivit motivoituvat luonnossa ilman ihmisen vaikutusta. Näiltä osin kognitiivinen aluekin siis eroaa pelkän VOIMAKKAAN TAPAHTUMAN skeemasta. Metaforisesti luonnonilmiöt tuovat siis ilmi vahvoja voimia, joihin ihminen ei voi oikeastaan vaikuttaa. Kyseiset propriit hahmottavat myös OLIOITA, jotka ovat tällä kertaa näköaistilla havaittava FYYSISIÄ OLIOITA. Näiden olioiden hahmona on ala luonnonilmiöiden abstraktisella alueella. (Leino, 1993, s. 75.) Semanttisesti näiden luonnonilmiöiden ymmärrettävien entiteettien taustaan liittyy kontekstuaalinen tieto esimerkiksi ilmiön voimakkuuteen liittyvistä piirteistä, esimerkiksi niiden tuhovoimasta. Skeema voidaan perustella myös sen tietorakenteiden perusteella; kaikki liikkumista, tekemistä, voimaa ja energiaa ilmentävät propriit sisältyvät samaan yhteiseen tietokehykseen, jossa aina kyseessä on jostain jonnekin suuntautuva voima.

Metaforista skeemaa YLEISURHEILUSEURA ON ESINE/LAITE toteuttavat seuranimet *Artjärven Ahjo, Hankasalmen Hanka* ja *Joutsan Pommi*. Nimet ovat siinä mielessä myös puhtaasti metaforisia, että niissä tulee ilmi seuraan liittyviä positiivisia mielikuvia. Yhteinen piirre on myös metaforien luoma mielikuva dynaamisuudesta. Proprien suhde kognitiiviseen alueeseen on epäsuora, sillä *ahjo, hanka* ja *pommi* eivät suoraan liity seuran toimintaan, eikä ilmeisellä tavalla kulttuuripiiriinkään. Kognitiivisen metaforateorian perusteella voisi todeta, että *ahjo* paikkana jalostaa ihmistä, *hanka* kuvaa yleistä pitovoimaa ja *pommi* räjähtävyyttä. *Artjärven Ahjo, Hankasalmen Hanka* ja *Joutsan Pommi* edustavat siinä mielessä samaa skemaattisuuden toteumaa, että ne viittaavat metaforisella tasolla esineisiin, tosin eri näkökulmista.

Urheiluseuroissa erottautuu joukosta myös skeema YLEISURHEILUSEURA ON ELÄIN, jossa predikaationa ja hahmona on myös spatiaalisen avaruuden kehykseen hahmottuva FYYSINEN OLIO. Prototyypinen ja ainut edustaja tästä skeemasta on *Jämsänkosken Ilves*, jossa metaforana *ilves* luo kuvaa ketterydestä, vaikka suoranaisesti seuralla ei ole yhteyttä ilveksiin. Kyseessä on samanaikaisesti eräänlainen nimessä havaittava funktionaalinen pelotevaikutus. Toisaalta *ilves* voi olla myös hämärläisen luonnon symboli.

Metaforisista merkityssuhteista kognitiivisiin alueisiin jää myös eräänlainen jäännösluokka, jonka edustamana aineistossa on *Viitasaaren Viesti*. Toteuma ei sovellu täysin aiemmin kuvattuihin skeemoihin, vaikka kognitiiviset alueet ovat saman tyyppisiä. *Viestin* semanttisessa ymmärtämisessä on otettava huomioon viestin hahmottaminen myös joko abstraktina tai fyysisenä OLIONA (esimerkiksi kirjeenä).

Metaforien luokkaan muut lukeutuu myös *Kannonkosken Kiho*, jonka kognitiivisen merkityssuhteen voi mieltää helposti metaforiseksi, koska *Kiho* tarkoittaa kohosteisessa asemassa olevaa henkilöä, nykykielessä usein pomoa. Sanan etymologinen tausta lienee kihoamisessa eli nestemäisen aineen tihkumisessa esiin. *Kiho* voidaan näin ollen ymmärtää kuvaavan toisen käsitteen eli hallitsevan henkilön kautta urheiluseuraa. Päähuomio on nostaa hallitsevuus kuvaamaan urheiluseuran mahtavuutta ja yliveraisuutta. Metaforalla tuodaan seurasta näin yksi puoli esiin ja muut puolet jäävät näkymättömiin. Toisaalta merkityssuhdetta kuvaa skeema URHEILUSEURA ON IHMINEN.

4.2.2 Metonyymiset nimet

Metonyyminen skeema URHEILIJ/URHEILUN SUORITTAJA VASTAA YLEISURHEILUSEURAA on siinä mielessä tyypillinen, että se sisältää suhdeassosiaation urheiluseurassa toimiviin henkilöihin. Tämän skeeman nimet ovat tyypillisesti monikkoasuisia, mikä erottaa käsitteellisellä tasolla metonyymisyyttä metaforista ja symboleista. (Vrt. Sjöblom, 2006, s. 213, 215.) Skeemaan sisältyvät näin ollen propriit *Kärkölan Kisa-veikot*, *Riihimäen Kiista-Veikot*, *Humppilan Veikot* ja *Keuruun Kisailijat*. Kyseisissä metonyymisissä nimissä urheilijuus korostuu eri näkökulmista. Esimerkiksi *veikkoihin* liitettävä urheilijoiden sukupuoli voi korostua. *Säynätsalon Saarenpojat* on aineistossa erikoistapaus siinä mielessä, että se kuvaa metonyymisesti urheiluseuran sijaintia saarissa. Kyseessä on siis lokalistinen suhde.

Hieman mutkittaan assosiaatioketjun takaa paljastuu myös skeema URHEILIJAN OMINAISUUS EDUSTAA YLEISURHEILUSEURAA. Kyseisiä propreja ovat *Nastolan Naiseva*, *Lahden Ahkera*, *Karstulan Kiva*, *Pylkönmäen Yrittävä* ja *Asikkalan Raikas*. Kyseiset seurat nimet sisältyvät samalle kognitiiviselle alueelle, jossa urheilijan myönteiset ominaisuudet tai luonteenpiirteet nähdään edustavan kokonaista urheiluseuraa. Luonnollisesti tämän voi nähdä osa-kokonaisuus-suhteenä, jossa etevien urheilijoiden ominaisuudet edustavat koko urheiluseuran positiivista ilmettä. Tällöin urheiliijaan liitetty ominaisuus nähdään edustavan koko yleisurheiluseuraa, vaikka urheilijan ominaisuudet ovat vain osa yleisurheiluseurojen semanttista kenttää. Kyseinen metonyyminen merkityssuhde perustuu metonymian ajatukseen siitä, että osa voi edustaa kokonaisuutta (Lakoff & Johnson, 1980, s. 36). Merkitystä jäsentävän skeeman predikaatioita voisi kuvata ominaisuuden sijoittumisena asteikolle: ahkera rajautuu tietylle

laiska – ahkera -jatkumon alalle, joka on osa erilaisia ominaisuuksia hahmottavaa avaruutta.

Metonyymisen nimen ominaisuuksiin kuuluu myös se, ettei esimerkiksi *Lahden Ahkeraa* tule käsittää pelkästään pelkkänä ominaisuutena. Metonyymisesti lauseessa ”*Minä kannatan Ahkeraa*”, *ahkera* edustaa koko urheiluvaa joukkuetta, joukkoa tai vastaavasti koko seuraa. Tämän skeeman ymmärtämisen pääajatus piilee siinä, ettei *ahkeran*, *raikkaan* tai *nasevan* tarvitse olla kuvaus pelkästään urheilijan ominaisuudesta vaan selkeä viittaussuhde koko organisaatioon. (Vrt. Lakoff & Johnson 1980: s. 36.)

Alvajärven Ryhti, *Kyyjärven Kyky*, *Kaipolan Vire*, *Hämeenlinnan Tarmo* ja *Hartolan Voima* ovat propreja, joihin liittyvät metonyymisen merkityssuhteen kautta skeemaan URHEILUUN VAADITTAVA OMINAISUUS EDUSTAA YLEISURHEILUSEURAA. Skeemassa ominaisuus hahmottuu usein urheiluun vaadittavana tai siinä hyödyllisenä pidettävänä ominaisuutena. Metonyymisesti esiin tuodaan siis ominaisuuskirjosta yksi osa-alue, joka vertautuu koko urheiluseuran toiminnallisuuteen. (Leino, 1993: s. 78) Toisin kuin relaationa esiintyvä ominaisuus *ahkera* tms., hahmottuu URHEILUUN VAADITTAVA OMINAISUUS kokonaisuutena ominaisuuskirjona, eli oliona, jolla on tiettyjä piirteitä. Taustan käsitteessä tulee kuitenkin huomioida, että kyse on kategorian sisäisestä erottelusta, jossa toisessa kehyksenä on ominaisuus ja toisessa ilmiö. (vrt. Leino 1993: s. 78)

Ei välttämättä ole mielekästä kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta erotella edellä olevia kahta skeemaa, sillä metonyyminen skeema URHEILULLINEN OMINAISUUS EDUSTAA URHEILUSEURAA sanktioi kaikkia skeeman jäseniä. Kaikkien abstraktien ominaisuuksien metonyymisyys on perusteltavissa kognitiiviseen alueiden yhteisyydellä ja päällekkäisyydellä. Kaikkien proprien taustana on omista kognitiivista alueista koostuvat matriisinsa (Leino, 1993, s. 74–75). Ominaisuuksilla on osittain päällekkäisiä kognitiivisia alueita: *ryhdikkäänä* pysymisen, *kyvykkyyden*, *vireyden*, *tarmokkuuden* ja *voimakkuuden* kognitiiviset alueet. *Ryhdin* ja *voiman* yhteisenä tietokehyksenä on ala fyysisellä alueella, ja *kyky* ja *vire* sijoittuvat mentaalille mutta osittain fyysiselle alueelle samoin kuin *tarmo*.

Abstraktiotasosta ja skemaattisuudesta riippuen, kaikki metonyymisyyteen perustuvat urheiluseuran ominaisuuksiin liittyvät kognitiivisiin alueet merkityssuhteineen voidaan tiivistää suuremmaksi OSA EDUSTAA YLEISURHEILUSEURAA -skeemaksi.

4.2.3 Symboliset nimet

Symbolisen merkityssuhteen nimet ovat perustaltaan metonyymisia, mutta niissä semanttinen merkitystaso on syvempi. Yleisesti symbolinen nimi kuvastaa nimensä kautta urheiluseuran arvomaailmaa tai kulttuuripiiriä. (Sjöblom, 2006, s. 216.)

Symboliseen merkityssuhteeseen lukeutuu aineistossa seurannimi *Riihimäen Kisko*, huomioiden Riihimäen merkittävyyden rautatieverkoston solmukohtana.

Kulttuurisesti suomalaiseen luontoon tai kansanperinteen tarustoon viittaavana *Lammin Säkiä* ja *Tuuloksen Säkiä* vertautuvat kansantarustoissakin kuvattuun monnikalaan eli *säkiään*. Kansanetymologioiden mukaan *Janakkalan Jana* -nimen *janan* on arveltu viittaavan myös tähän voimakkaaseen ja tunteita herättävään *janakalaan* eli *monniin*, varmuutta tähän ei ole saatu. (Pallas, 2021.) Metaforan kaltaisina kyseiset nimet voidaan lukea kuuluvan myös skeemaan URHEILUSEURA ON ELOLLINEN OLIO, jossa monnikalojen ominaisuudet nähdään rinnastuvan urheilijoiden voimakkuuteen tai sinnikkyYTEEN.

Symbolista merkityssuhdetta kantavat myös nimet *Kinnulan Kimmot* ja *Petäjävöiden Petäjäiset*. Kumpikin propreista tiivistyy laajemmin suomalaiskansallisen ajattelun merkityskenttään. *Kimmo* nimen arvelen esiintyvän ensimmäisiä kertoja Eino Leinin runossa *Kimmon kosto*, jossa kyseinen hahmo kuvataan ankaraksi, sisua puhkuvaksi henkilöksi, joka hiihtää maastossa (Runosto, 2024). *Petäjäiset* -nimityksen tulkitseen taas yhdistyvän nälkävuosina tarvittuun pettuleipään eli ”petäjäiseen”, joka on osa suomalaista kansanhistoriaa liittyen myös suomalaiseen sisukkuuteen.

4.3 Pakattu ja katkaistu merkityssuhde

Pakatulla merkityssuhteella tarkoitetaan, ettei propri sisällä valmiita tunnistettavia kielenaineiksia, mutta niissä voi olla osia konventionaalistuneista kielellisistä symboleista. Pakattua merkityssuhdetta voi kuvailla myös nimeen pakattuina tiiviinä merkitysisältöinä esimerkiksi tekosanojen muodossa. Pakatun merkityssuhteen semanttinen kenttä ei ole tarkkarajainen. (Sjöblom, 2006, s. 219–220.)

LahtiSport voidaan tulkita pakattuun merkityssuhteeseen kuuluvaksi, koska siitä voi herätä monenlaisiakin urheiluun liittyviä mielikuvia. Sportin viitatessa yleisesti urheiluun mielikuva voi yhdistyä esimerkiksi urheiluvaate- tai välinemerkkiin. Nimi on melko produktiivinen yhdistellessään suomen ja englannin kieltä tyylytellen (vrt. Sjöblom, 2006, s. 220).

Myös neljäs vaihtoehto on merkityssuhteissa mahdollinen. Katkaistu merkityssuhde tarkoittaa kognitiiviseen alueeseen liittyvää merkityssuhdetta, jossa proprin fonologinen vastine ei herätä kuulijassa minkäänlaisia tarkoitteeseen liittyviä mielikuvia (Sjöblom, 2006, s. 225). Aineistossa tällaista nimeä muistuttaa vain *Humppilan Yri*, sen herättäessä mielikuvia *Yritys*-tyyppisestä nimestä tai *-yri*-suffiksista (vrt. *pyrkyri*).

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkielmani tarkoitus oli tarkastella ja selvittää Keski-Suomen, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen yleisurheiluseurojen nimien kognitiiviset merkityssuhteet kognitiivisiin alueisiinsa sekä merkityssuhteiden yhteydestä paljastuvia metaforisia ja metonyymiä skeemoja. Yleisellä tasolla tuloksista ilmenee, että suurin osa alueen yleisurheiluseuranimistä voidaan luokitella epäsuoraan merkityssuhteeseen kuuluviksi. Kyseisen merkityssuhteen nimet eivät tyypillisesti semanttiselta sisällöltään vastaa niistä saatua mentaalista kuvaa, eivätkä ne ole merkittävän informatiivisia. Myös suoraan merkityssuhteeseen luokiteltavia nimiä ilmeni tutkimuksen perusteella. Tämänkaltaisen nimistö on enemmän informatiivista ja nimi on suorassa suhteessa harjoittamaansa toimialaansa tai lajiinsa. Vain kaksi tutkimuksen nimistä kuuluu pakatun merkityssuhteen tai yksi katkaistun merkityssuhteen luokkaan.

Suoran merkityssuhteen nimet sisälsivät tyypillisesti ilmauksen *Voimistelu- ja Urheiluseura* tai *Urheiluseura*. Poikkeuksena tästä oli myös tarkoitetaan suoraan kuvaava *Hippoksen Maratonkerho*. Suoran merkityssuhteen nimissä on huomioitava, että monet niistä sisältävät myös muita semanttisesti merkittäviä osia, jotka voidaan luokitella muihin luokkiin. Vanhoissa seuranimissä tyypillisesti esiintyneitten tarkentavien nimenosien takia luokittelin suhteen kuitenkin suoraksi. Informatiivisuudellaan kyseiset seuranimet myös erottautuvat muista. Toisentyypisenä luokkana suoran merkityssuhteen nimissä korostui *Urheilijat*-tyypin yleisurheiluseurat. Merkitysten kannalta luokan suuruus kummankin edellä mainitun luokan koko kertoo yleisurheiluseurojen informatiivisesta luonteesta. Päätelmäni mukaan informatiivisuus on tärkeää, jotta seura toimii identifioivassa ja kuvailevassa tehtävässään. Informatiivisuuden taustalla vaikuttava nimien prototyyppinen luonne on ilmeinen. Suoran merkityssuhteen nimissä ei esiintyi vain yksi suoraan yleisurheiluun viittaava nimi *Jyväskylän Kenttäurheilijat*, mikä kertoo nimien spesifisyyden vähäisyydestä liittyen suoraan yleisurheiluun. Tosin pelkkä *Urheilijat* saatetaan mieltää kiinteästi liittyvän yleisurheiluun. Esimerkiksi salibandyseurojen nimiä tutkineen Kivekkään (2015, s. 66–67)

mukaan tyyppillistä ja prototyyppistä seurojen nimeämisessä on urheiluun selkeä viittaaminen.

Epäsuoriin merkityssuhteisiin perustuvissa nimissä merkittäviksi kognitiivisia alueita jäsentävinä skeemoina esiintyy sekä metaforisia että metonymisiä skeemoja. Tämän lisäksi esiintyy erilaisia semantiikaltaan symbolisia aineksia. Yksittäiset metaforiset skeemat paljastavat voimakkuuden yleisurheiluseurojen nimiin kytkeytyvänä merkittävimpänä kognitiivisen alueena. Kognitiivisten alueiden konstruoituminen voi olla erilaista ilmeten nimissä erilaisina voiman, voimakkaiden ilmiöiden ja voimakkaiden olioiden leksikaalisina ilmauksina. Voimakkuuden ilmaukset ovat yleisesti urheiluseurojen nimissä usein esiintyviä. Tällaisten ilmauksien esiintymiseen motivaattorina toimii ilmeisesti seuran positiivisten mielikuvien herättäminen. Miettisen (2016, s. 68) mukaan positiivisen ja hyvän seurannimen tarkoituksena on houkuttelevuus. Voimakkuuden kuvaus onkin osuva, vaikkakin metaforisella tavalla epäsuora tapa kuvata urheiluseuran toimintaa. Yleisiä metaforisia skeemoja ovat tutkimukseni perusteella YLEISURHEILUSEURA ON (VOIMAKAS) TAPAHTUMA ja YLEISURHEILUSEURA ON LUONNONILMIÖ. Yhteistä nimissä on tapahtumien ja ilmiöiden assosioiminen liikunnalliseen toimintaan. Aiempien tutkimusten perusteella etenkin jääkiekkoseuroille yleiset eläinmetaforat ovat tämän tutkimusten tulosten perusteella harvinaisia yleisurheiluseuroilla, mikä on toisaalta yllättävää (Miettinen, 2016 s. 68).

Metonymisille nimille on ominaista niiden kosketus- tai suhdeassosiatiivinen yhteys kognitiivisiin alueisiinsa. (Ainiala ym. 2008, s. 104). Tutkimuksesta ilmenee, että metonyminen suhde kognitiiviseen alueeseen voi syntyä suhdeassosiatiivisesti yleisurheiluseurassa urheileviin urheilijoihin, urheilijan ominaisuuksiin, urheiluun vaadittaviin ominaisuuksiin tai lokaalisesti paikkakuntaan. Kaikkia tutkimuksen metonymisiä nimiä kuvaa metonyminen skeema OSA VASTAA KOKONAISUUTTA. Metonymisille yleisurheiluseuranimille on myös tyyppillistä niissä ilmenevät myönteiset ilmaukset. Metaforisten nimien erottaminen metonymisistä ei ole aukotonta, mutta pääasiallisen eroavaisuutena on se, että metonymiset nimet kuvautuvat suhteessa saman käsitealan tarkoitteeseensa. Yleisurheiluseurojen nimissä on näin ollen tyyppillistä puhua joukkueesta suoraan ominaisuuden ilmauksella, esimerkkeinä *Naseva*, *Ahkera*, *Raikas*, *Kyky*, *Voima* jne.) vaikka konkreettisella tasolla viitataan *Nasevan* urheilijoihin. Metonymisten nimiin liittyy mentaalilla esimerkiksi urheilussa tarpeellisista ominaisuuksista osana urheilua mutta tekijäyys yhdistyy etenkin *Veikot*-tyyppisissä nimissä urheiluseuraan. Assosiaatio voi olla nykykielen puitteissa huvittavakin, mahdollisten nimestä heräävien urheiluun liittymättömien mielikuvien takia. Kielikuvissa tämä on toisaalta yleistä. Suhdeassosiaatio voi koskettaa harvemmin myös seuran sijaintipaikkakuntaa.

Symboliset nimet ovat laadultaan usein suomalaiseen kulttuuripiiriin kuuluvia, ja niiden suhteet kognitiivisiin alueisiin voi olla hyvin paljon perifeerisiä piirteitä.

Esimerkiksi kognitiivisena alueena ja käsitteympäristönä suomalainen luonto ja kansanperinne lukeutuvat yleisiin lähdealueisiin. Symbolisten nimien on tutkimuksen perusteella mahdollista linkittyä myös alueen teollisuuteen, joka on mahdollinen *Riihimäen Kisko* nimen motiivina.

Pakatun ja katkaistun merkityssuhteen nimiä oli aineistossa vain yksi kutakin. Vähäisen määrän perusteella ne ovat alueen yleisurheiluseurojen nimissä harvinaisia. Tekosanojen esiintyvyys oli huomattavan pientä, joka viitannee yleiseen pyrkimykseen nimetä seurat selkeästi ja ilman tulkinnanvaraisuutta. Tulkintani perusteella verrattuna esimerkiksi yritysmaailman nimistön produktiivisuuteen ja vieraiden kielen vaikutukseen, nimet herättävät kohtalaisen suoraa ja selkeitä, vahvojakin mielikuvia useille kognitiivisille alueille. (Vrt. Sjöblom, 2006, s. 220.)

Validiteetin näkökulmasta tutkimus kykenee mittaamaan ilmiön eli yleisurheiluseuranimistön merkityksiä melko kattavasti. Huomioiden kognitiivisen kielentutkimuksen aineistojen subjektiiviset merkitykset, tutkittavia ilmiötä ei kuitenkaan voi yleistää kattavan koko kieliyhteisöä. Yleistettävyyden kannalta tutkielmani antaa kohtuullisen suppean kuvan yleisurheiluseuranimistöstä koko Suomen mittakaavassa. Myös tutkittujen kolmen maakunnan yleisurheiluseuranimistöjen kognitiivinen tausta ei välttämättä kuvaudu kaikilta osin. Tämä on mahdollista johtuen rekisteristä mahdollisesti puuttuvista vanhoista seuroista tai pienistä kyläseuroista, jotka kaikki eivät välttämättä kuulu Suomen Urheiluliittoon. Myös uusia seuroja ilmaantuu.

Tutkielmani toimii kuitenkin yleiskuvauksena kognitiivisen nimistöntutkimuksen osalta *proprien* kognitiivisesta semantiikasta kognitiivisten alueiden osalta. Yleisellä tasolla alueen *proprien* nykytilanteen kuvaukseksi tutkielma soveltuu monilta osin. Tutkielmani tuo mielestäni vaihtoehtoisia lähestymiskulmia annetun nimistön tutkimukseen, koska tyypillisesti nimistöntutkimus keskittyy usein rakenteen, funktioiden tai merkityksen tutkimukseen, mutta harvoin huomio keskittyy kognitiivisiin rakenteisiin ja merkityksiin yhtäaikaaisesti.

Tutkielman jatkotutkimusmahdollisuuksina ovat koko Suomen kattavan yleisurheiluseurojen nimistöstä. Myös muiden lajien osalta vastaavaa tutkimusta suotaisiin tehtävän, huomioiden samalla myös nimistön rakenteellisen tutkimuksen. Jatkotutkimuksissa voitaisiin keskittyä myös sosio- tai kansanlingvistiikkaan liittyen urheiluseuroihin liittyviin nimikäsityksiin.

LÄHTEET

- Ainiala, T. & Sjöblom, P. (2020). Nimistöntutkimus. Teoksessa M. Luodonpää-Manni, M. Hamunen, R. Konstenius, M. Miestamo, U. Nikanne & K. Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV* (s. 800-830). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura <https://doi.org/10.21435/skst.1457>
- Ainiala, T., Saarelma, M. & Sjöblom, P. (2008). *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kivekäs, M. (2015). "Koska tää nimi rokkaa!": salibandyseurojen nimeämisperusteet. [pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisuarkisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/46323>
- Kuzmenko, O. (2020). Cognitive onomastics: studying cognition in video games. Kokonaisuudessa *Proceedings of Euroasia Summit Congress on Scientific Researches and Recent Trends-7, December 6-9, 2020. 1(7)*, (s. 375-380.) Baku Euroasian University, Azerbaidžan.
- Kyytsönen, S. (2015). *Karuselli, Kieputin ja Vekkula – Tutkimus Linnanmäen laitenimistä*. [pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.] Helda-julkaisuarkisto. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/fe9bac8c-8701-4445-a3d0-7b1fce9c6b0d/content>
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Langacker, R. (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford University Press.
- Leino, P. (1993). *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Miettinen, T. (2016). *Jääkiekkoseurojen nimet*. [pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto]. OuluREPO-julkaisuarkisto. <http://jultika.oulu.fi/Record/nbnfioulu-201605051635>
- Onikki, T. (1994). Skeema merkitysrakenteen ja taustatiedon kuvauksessa. Teoksessa P. Leino & T. Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan*. (s. 70-138). Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Onikki-Rantajääskö, T. (2010). Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. Teoksessa P. Haddington & J. Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* (s. 41-70). Gaudeamus.
- Pallas, E. (2021). Oli kuoleman enne, jos monni jäi rysään – Tiedätkö, milloin viimeinen monni pyydystettiin Suomen vesistä? *Aarre*, 5/2021. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/metsa/ac280126-ec04-50d0-8b69-8f94e17d3176>
- Runosto. (2024). *Kimmon kosto*. Viitattu 18.4.2024. <https://runosto.net/eino-leino/kangastuksia/kimmon-kosto/>
- Seuratietokanta. (2024). Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 18.4.2024 www.seuratietokanta.fi
- Sjöblom, P. (2006). *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LIITTEET

LIITE 1

Alvajärven Ryhti ry
Artjärven Ahjo r.y.
Asikkalan Raikas ry
Forssan Salama r.y.
Hankasalmen Hanka r.y.
Hartolan Voima r.y.
Hausjärven Urheilijat r.y.
Heinolan Isku ry
Hippoksen Maratonkerho ry
Hollolan Urheilijat -46 ry
Humppilan Veikot ry
Humppilan Yri r.y.
Hämeenlinnan Tarmo r.y.
Iitin Pyrintö ry
Janakkalan Jana r.y.
Joutsan Pommi ry
Jyväskylän Kenttäurheilijat r.y.
Jämsänkosken Ilves r.y.
Kaipolan Vire r.y.
Kannonkosken Kiho r.y.
Karstulan Kiva ry
Keuruun Kisailijat r.y.
Kinnulan Kimmot ry
Koiviston Kipinä ry
Konneveden Urheilijat r.y.
Kyyjärven Kyky r.y.
Kärkölän Kisa-Veikot r.y.
Lahden Ahkera ry
LahtiSport ry
Lammin Säkiä r.y.
Laukaan Urheilijat ry
Lopen Urheilijat r.y.
Längelmäen Urheilijat r.y.
Multian Jyske r.y.
Muuramen Voimistelu- ja urheiluseura Yritys ry

Muurasjärven Murto ry
Nastolan Naseva r.y.
Orimattilan Jymy r.y.
Padasjoen Yritys r.y.
Petäjaveden Petäjäiset r.y.
Pihtiputaan Tuisku ry
Pylkönmäen Yrittävä r.y.
Riihimäen Kiista-Veikot ry
Riihimäen Kisko r.y.
Saarijärven Pullistus ry
Säynätsalon Saarenpojat ry
Säynätsalon työväen Voimistelu- ja urheiluseura Riento r.y.
Tammelan Ryske ry
Tuuloksen Säkiä ry
Urheiluseura Kivijärven Kivekkäät r.y.
Urheiluseura Toivakan Rivakka ry
Uuraisten Urheilijat ry
Vaajakosken Kuohu ry
Viitasaaren Viesti r.y.
Voimistelu- ja Urheiluseura Herralan Hukat ry
Voimistelu ja Urheiluseura Kausalan Yritys r.y.
Voimistelu- ja Urheiluseura Kisa r.y.
Voimistelu- ja Urheiluseura Leivonmäen Pyry
Voimistelu- ja Urheiluseura Sysmän Sisu r.y.
Voimistelu- ja Urheiluseura Urho ry
Äänekosken Urheilijat r.y.